

Павлик Наталія Василівна
доктор психологічних наук,
старший науковий співробітник
відділу психології праці ІПОД НАПНУ

ПРОБЛЕМА РОЗРОБКИ ЗАСОБІВ ДУХОВНО- ПСИХОЛОГІЧНОГО СУПРОВОДУ ВИПУСКНИКІВ ВИЩИХ НАВЧА- ЛЬНИХ ЗАКЛАДІВ

В сучасних умовах загострення політичної та економічної кризи, військового конфлікту на Сході країни, зростання безробіття, вимушеної міграції зростає рівень порушення гармонійних стосунків у суспільстві, що зумовлює поширення розвитку особистісних дисгармоній серед різних верств населення. Емоційна неврівноваженість, егоцентризм, агресивність, втрата самовладання, слабкість, безвідповідальність – усе це є проявами особистісних дисгармоній, які постають причинами психологічних проблем людини і негативно позначаються на її духовному і фізичному здоров'ї.

В умовах розмитості духовно-моральних цінностей і відсутності зразків гармонійної поведінки молодь змушена шукати форми взаємодії з навколишнім світом з метою адаптації до соціуму. Пристосування до психогенних умов сучасності перешкоджає продуктивному розвитку самосвідомості й руйнує гармонію внутрішнього світу особистості. Це позначається на нездатності молодих людей до побудови гармонійних взаємин, конструктивної самореалізації та розв'язання складних соціальних і професійних ситуацій. У молодіжному середовищі розповсюджуються алкоголізм, наркоманія, суїцид, злочинність.

Ця сумна реальність сучасного життя зумовлює актуальність створення системи духовно-психологічного супроводу випускників вищих навчальних закладів, спрямованого на гармонізацію їх особистісного розвитку.

На шляху наукового пошуку ми зосередимось на наступних моментах:

1. Характерологічних особливостях й психологічних проблемах сучасного студентства.
2. Духовному потенціалі як детермінанті гармонізації характерологічного розвитку особистості.
3. Напрямах психологічного супроводу, що спрямований на розв'язання психологічних проблем і сприяє гармонізації характерологічного розвитку студентів ВНЗ.

На етапі ранньої дорослості особистість має вирішити наступні завдання:

- 1) завершення становлення реалістичного світогляду;
- 2) здобуття здатності до духовно-морального самовизначення (усвідомлення

себе як дорослої людини; знаходження сенсу власного життя, уточнення життєвих планів);

- 3) становлення зрілих відносин у світі дорослих людей;
- 4) визначення професійно-кар'єрного напрямку;
- 5) вибір партнера та створення власної сім'ї.

Психологічний супровід має бути спрямований на допомогу у вирішенні зазначених завдань з урахуванням психологічних проблем і особливостей сучасної молоді.

На основі теоретичного аналізу нами визначено наступні особливості особистісного розвитку в період ранньої дорослості: збагачення психологічного і соціального досвіду особистості, оволодіння спектром соціальних ролей, вихід від батьківської сім'ї, вибір супутника життя, прийняття рішення про створення сім'ї, народження дітей, професіоналізація і досягнення професійного успіху.

Духовний розвиток при переході до дорослого віку пов'язаний з категоріями особистісного зростання і гармонізації психіки. Він ґрунтується на переживаннях, що сприяють оволодінню цінностями добра, краси істини, зокрема, етичними, естетичними, гуманістичними, морально-альтруїстичними, духовно-релігійними цінностями. Духовне становлення відбувається на основі розвитку моральної свідомості й самосвідомості, розумових і творчих здібностей, збагаченням духовного світу, світогляду, пошуком мети та сенсу життя. Несумісними з духовністю є безконтрольні пристрасті, прагнення до насолоди, озлобленість, зневажливе ставлення до інших, скупість, заздрість тощо. Деструктивні риси зумовлюють дисгармонійний характеру розвитку, що перешкоджає духовно-моральному становленню і досягненню психологічного статусу дорослої людини.

Психологічними критеріями досягнення дорослості є:

- 1) здатність до адаптації до нових умов, до позитивного вирішення протиріч і труднощів;
- 2) подолання психологічних залежностей;
- 3) здатність до духовно-морального самовизначення і прагнення до самовдосконалення;
- 4) здатність брати відповідальність за себе та інших;
- 5) набуття конструктивних рис характеру (надійності, поміркованості, чесності, емпатії);
- 6) опанування соціальними ролями, зрілими ставленнями до внутрішнього і зовнішнього світу.

За результатами теоретичного дослідження психологічний портрет сучасного студента має такі особливості:

- висока особистісна тривожність, вразливість, стресонестійкість;

- високий рівень домагань при відсутності навичок розв'язання проблем;
- індивідуалізм, егоцентризм, незалежність при прагматичному ставленні до оточуючих;
- схильність до імпульсивних вчинків, некритичність до своїх дій;
- нездатність до оптимальної самостійної організації свого часу;
- знижені механізми саморегуляції (прогнозування, планування, самооцінки, самоконтролю);
- гіперактивність, нездатність до тривалої зосередженості, швидка стомлюваність;
- ілюзорні перспективи стосовно своїх навчальних досягнень;
- переважання «кліпового» мислення – переробка інформації короткими порціями;
- нездатність засвоювати великий обсяг інформації.

Визначені психологічні особливості зумовлюють розвиток характерологічних дисгармоній у випускників ВНЗ, що викликають труднощі спілкування та адаптації до умов навчання і визначають низку психологічних проблем. Проте психологічною компенсацією і головною перевагою сучасних студентів є розвинутий інтелектуальний потенціал, який допомагає легко орієнтуватися в інформаційних ресурсах.

За результатами теоретичного дослідження встановлено, що для сучасних студентів класична форма навчання (педагог розповів – студент вивчив) втрачає свою актуальність. Більш ефективною стає така форма: викладач поставив запитання, дав завдання – студент пошукав у літературі (в Інтернеті) – на занятті разом обговорили й знайшли рішення.

На основі теоретично обґрунтованих закономірностей було визначено теоретичні основи психологічного супроводу випускників ВНЗ, що спрямований на роботу зі студентами, з викладацьким складом та батьками. На основі концепцій К. В. Бабака, Т. П. Демідової, Є. Ф. Зеєра, було встановлено, що на етапі первинної професіоналізації на перший план виступає проблема формування особистості студента, набуття здатності до життєвого проектування, самовизначення, і лише на цій підставі - професійного становлення. На стадії професіоналізації професійний розвиток починає домінувати над особистісним.

Зважаючи на це, психологічний супровід студентів ВНЗ має спрямовуватися на забезпечення оптимізації процесу особистісного розвитку як підґрунтя професійного становлення. *Метою* психологічного супроводу є створення умов для духовного, гармонійно-характерологічного та професійного розвитку студентів.

Об'єктами психологічного супроводу виступають:

- 1) особистість студента;

2) особистість педагога;

3) процес професійного навчання студента у навчальному закладі.

Робота психологічної служби ВНЗ забезпечується психологом, соціальним педагогом та кураторами студентських груп, які виступають *суб'єктами* психологічного супроводу.

Мета супроводу може бути досягнута шляхом виконання таких *завдань*:

- психодіагностика наявного психологічного стану студентів (особливостей характеру, рівня актуалізації духовного потенціалу, наявності психологічних проблем).

- особистісний розвиток студентів (розширення духовно-моральної самосвідомості, розвиток пізнавальних процесів, гармонійних рис, актуалізація духовного потенціалу);

- підтримка психологічного здоров'я особистості;

- формування особистісних професійно важливих якостей майбутнього фахівця.

Компонентами психологічного супроводу студентів є:

1. *Моніторинг динаміки* особистісного і професійного розвитку за допомогою психодіагностики та контролю успішності навчання студентів;
2. *Психологічна просвіта*, яка забезпечується шляхом організації психологічних спецкурсів, семінарів, неформальних ситуацій спілкування педколективу та студентів, консультування адміністрації, педагогів, студентів та батьків з проблем навчання, виховання, самовизначення, взаємовідношень, самовиховання.
3. *Психологічна допомога* спрямована на безпосереднє надання психологічної допомоги студентам у подоланні криз, відхилень в процесі особистісного розвитку за допомогою методів психопрофілактики, корекції, консультування, психотерапії.

Методами психологічного супроводу студентів ВНЗ виступають: психологічна діагностика, лекції, психологічний тренінг; індивідуальне й групове консультування, включення до навчальних програм відповідних спецкурсів, тренінгів, коучінгу, організація цілісної системи психолого-педагогічної діяльності, спрямованої на забезпечення психологічних умов професійної діяльності та життєтворчості.

Наступне завдання полягає у розробці наукового підходу, який стане методологічною основою духовно-психологічного супроводу випускників ВНЗ.